

ZOFIA WANICOWA

CZY RAJSKI PRZEBYT Z BOGURODZICY MOŻNA ŁĄCZYĆ Z DOKTRYNĄ JANA SZKOTA ERIUGENY?

O *Bogurodzicy* pisało tak wielu i tak znakomitych autorów¹, że mogłoby się wydawać, iż poszukiwanie nowej interpretacji tekstu, o którym Aleksander Brückner mówił, że jest zamknięty na siedem pieczęci², może się okazać przedsięwzięciem skazanym na niepowodzenie. Zachętą, inspiracją do podjęcia próby nowego rozumienia wyrażenia *rajski przebyt* jest uwaga Teresy Michałowskiej:

Text jest trudny. Można bez wielkiej przesady powiedzieć, że kryje się w nim więcej zagadek i niejasności, niż jesteśmy w stanie postrzec to „gołym okiem”; o d n a j g ł ę b s z y c h t r e ś c i t e o l o g i c z n y c h [podkreślenie Z. W.]... po znaczenia, a nawet pisownię pojedynczych słów³.

Przystępując do interpretacji fragmentu 2. zwrotki, chciałabym najpierw przypomnieć jej tekst⁴ w transkrypcji:

Twego dzieła Krzciciela, Bożycze,
Usłysz głosy, napełń myśli człowiecze.
Słysz modlitwę, jąż nosimy,

Dr ZOFIA WANICOWA – emerytowana pracownica Pracowni Języka Staropolskiego Instytutu Języka Polskiego PAN w Krakowie; e-mail: zofia.wan@gmail.com

¹ R. Mazurkiewicz na stronie Staropolska.pl umieszcza pełną bibliografię tekstów o „Bogurodzicy”, a omówienie opinii badaczy w kwestii interpretacji tekstu w: R. Mazurkiewicz, *Deesis*, Kraków 2012.

² A. Brückner, *Bogurodzica*, „Archiv für slavische Philologie“ 29 (1907), s. 121.

³ *Średniowiecze*, Warszawa 2002, s. 281. O rozdzielnym pisaniu związku syntaktycznego *Bogu rodzica*: Z. Wanicowa, *Ignota, dubia, reperta. Czytać i rozumieć staropolszczyznę*, Kraków 2009, s. 53-56.

⁴ Biblioteka Jagiellońska, Kraków, rkps 1619.

A dać raczy, jegoż prosimy:
 A na świecie zbożny pobyt,
 Po żywocie ra<j>ski przebyt
 Kyrieleison.

Muszę podkreślić, że zamierzam się skupić na jednym tylko fragmencie 2. zwrotki pieśni, mianowicie na wyrażeniu *rajski przebyt*, które to wyrażenie w literaturze przedmiotu rozumiano najczęściej jako miejsce pobytu duszy ludzkiej po śmierci – ‘przebywanie w raju’ (Łoś)⁵, ‘pozostawanie w jakimś miejscu, stały pobyt’ (*Słownik staropolski*)⁶, ‘przebywanie czy mieszkanie w raju’ (Ostrowska)⁷, ‘życie wieczne’ (Michałowska)⁸.

Stanisław Urbańczyk, redaktor *Słownika staropolskiego*, pięć lat po wydaniu tomu VII odchodzi od definicji przedstawionej w Sstp, modyfikuje rozumienie *rajskiego przebytu*, tak analizując to zestawienie:

Przebyt znany jest z kilku jeszcze tekstów [...]; jedno miejsce jest jakby echem Bogurodzicy: *jednać albo zyskować sobie niebieski przebyt*. Użycie w Credo [czyli *wieczny przebyt* – Z. W.] zaleca dla tego wyrazu znaczenie ‘życie’. [...] można by więc *rajski przebyt* rozumieć jako ‘życie w raju’⁹.

Roman Mazurkiewicz pisze o *Bogurodzicy*: „Istnieją oczywiście najrozmaitsze propozycje interpretacyjne; gdyby chcieć je wszystkie uwzględnić..., przypisy do każdego niemal jej słowa..., musiałyby zyskać formę osobnych artykułów”¹⁰.

Autor cytowanej opinii nie bez racji użył sformułowania „do każdego niemal słowa”, ponieważ ostatnia modlitewna prośba do Boga o *rajski przebyt* w zasadzie nie budziła wśród badaczy kontrowersji. Rozumienie tego fragmentu *Bogurodzicy* jest wyrażane na różny sposób, ale najczęściej sprowadza się do stwierdzenia, że średniowieczny autor pieśni prosi o ‘przebywanie, życie w raju’.

Czy *rajski przebyt* to ‘przebywanie, życie w raju’, jak chce zdecydowana większość interpretatorów *Bogurodzicy*?

Proponuję przeanalizować pod względem językowym staropolski leksem *przebyt*. Ta metoda pracy nad tekstem staropolskim znalazła uznanie w oczach

⁵ J. Ł o ś, *Bogurodzica, pierwszy polski hymn narodowy*, Lublin 1922, s. 18.

⁶ *Słownik staropolski*, red. S. Urbańczyk, t. VII, Wrocław 1973, s. 87 – dalej skrót Sstp.

⁷ E. O s t r o w s k a, *Wstęp i komentarz językowy*, w: *Bogurodzica*, red. M. R. Mayenowa, Wrocław 1962, s. 38, Biblioteka Pisarzy Polskich. Seria A, nr 1.

⁸ M i c h a ł o w s k a, *Średniowiecze*, s. 289.

⁹ *Bogurodzica. Problemy czasu powstania i tła kulturalnego*, „Pamiętnik Literacki” 69(1978), s. 63.

¹⁰ *Z dawnej literatury maryjnej. Zarysy i zbliżenia*, Kraków 2011, s. 142-143.

dydaktyków biorących udział w ogólnopolskiej konferencji nauczycieli akademickich¹¹ – głos w dyskusji Magdaleny Kuran:

Artykuł R. Mazurkiewicza i Z. Wanicowej (2005) pokazuje, [...] jak ważna jest docieklivość w docieraniu do podstawowych znaczeń, które zawiera w sobie tekst. Tyle było dyskusji na temat znaczenia słów *spuści* i *zyszczy* [...], a tu się okazuje, że wystarczy dokładna analiza językoznawcza.

Celem tej pracy nie jest szczegółowa analiza wszystkich znaczeń, które nadaje wyrazowi podstawowemu przedrostek *prze-*, jednak na podstawie dostępnego nam najstarszego materiału językowego można stwierdzić, że prefiks *prze-* wskazuje między innymi na ‘zamiannę czegoś na coś, przeobrażenie’. Dla ilustracji tego zjawiska przyjrzyjmy się kilku przykładom zaczerpniętym ze *Słownika staropolskiego* (t. VII, 1973-1977): *prze-miana* (od *przemienić*) ‘przejście w inny stan lub formę, przekształcenie, przeobrażenie’, *prze-chrzt*a (od *przechrzcić*) ‘ten kto zmienił wiarę’, *prze-wrotca* (od *przewrócić*) ‘człowiek zmieniający istniejący stan rzeczy’, *prze-czynić* ‘przerobić’. Materiał staropolski ilustrujący dane zjawisko językowe często nie jest imponujący ilościowo, ważne, że dane zjawisko jest zarejestrowane i w związku z tym może być podstawą uprawniającą do wyciągania wniosków. Sięgnięcie do przykładów w języku nam współczesnym dowodem na cokolwiek w kontekście staropolszczyzny być nie może, ale pozwala na lepsze rozumienie istoty sprawy. Przywołać tu można takie leksemy dziś funkcjonujące, jak np. *przeistoczenie*, *przetwory*, *przekonwertowanie*, gdzie przedrostek *prze-* pełni funkcję podobną do tej, którą widzimy w przedstawionych wyżej poświadczeniach staropolskich.

Staropolski zasób leksykalny był z całą pewnością o wiele bogatszy niż ten zarejestrowany w Sstp. Część wyrazów nie została zapisana, część się nie zachowała lub nie została jeszcze odnaleziona. W Pracowni Języka Staropolskiego pod kierunkiem Ewy Deptuchowej powstaje obszerny suplement do Sstp, w sposób istotny wzbogacający naszą znajomość staropolszczyzny:

Myślę, że udało mi się pokazać, jak wiele materiału tkwi w źródłach. [...] Co raz pokazuje się, jak wiele materiału dostarczają wydawane (głównie) przez historyków teksty dokumentów czy zapisek łacińskich z polskimi głosami. [...] Systematyczna kwerenda

¹¹ *Literatura staropolska w dydaktyce uniwersyteckiej*, red. J. Okoń, M. Kuran, Łódź 2007, s. 322.

[...] archiwów i bibliotek może zaowocować materiałem, który wzbogaci znany nam dzisiaj zasób leksykalny do 1500 roku¹².

Hasło *byt*, gdzie podstawą słowotwórczą jest czasownik *być*¹³, w Sstp jest objaśniane przez dwa znaczenia: 1. ‘mieszkanie, przebywanie’ oraz 2. ‘życie’. W *Staročeským slovníku* znalazłam jednak materiał bogatszy i bardziej interesujący, prowadzący ku rozumieniu *bytu* jako pojęcia abstrakcyjnego, filozoficznego czy teologicznego, mianowicie ‘p o d s t a t a, e s s e n t i a’¹⁴. Nie ulega wątpliwości, że w kwestii objaśniania używanych w staropolszczyźnie pojęć teologicznych czy filozoficznych można, a nawet należy korzystać z bogactwa języka staroczeskiego. Czesi przyjęli chrzest 100 lat przed Polakami i stworzyli terminologię chrześcijańską sprawnie funkcjonującą w ich ojczystym języku, blisko spokrewnionym z językiem polskim¹⁵. Praski uniwersytet założony w 1347 roku przez Karola IV stał na najwyższym europejskim poziomie, kształcił także bardzo wielu Polaków, którzy poznawali język czeski i obficie czerpali z jego bogactwa¹⁶.

Na podstawie przeprowadzonej wyżej analizy językowej mamy pełne prawo uważać, że leksem *prze-byt* oznacza zmienioną, przeobrażoną – w stosunku do obecnej ziemskiej kondycji – istotę (*essentia*) człowieka. *Prze-byt* w tekście *Bogurodzicy* jest zatem pojęciem abstrakcyjnym, teologicznym. *Przebyt* w materiale Sstp wchodzi w skład zestawień: *przebyt wieczny, niebieski, rajski*.

W *Słowniku staropolskim* zgromadzone są także przykłady, gdzie *przebyt* oznacza: a) ‘pobyty, pozostawanie w jakimś miejscu’, np. *Gorze mnie, iż prze-byt (incolatus) mój przedłużył się jest Fl*¹⁷ 119,5 oraz b) ‘mieszkanie, miejsce’, np. *Pokalali są przebyt (tabernaculum) imienia twego Fl* 73,8.

Analizę znaczeniową *przebytu* wspiera bogaty, jak na staropolszczyznę, materiał zgromadzony pod hasłem *przebytek*. Sstp ustala 5 znaczeń dla tego

¹² O suplemencie do Słownika staropolskiego, w: *Cum reverentia, gratia, amicitia... Księga jubileuszowa dedykowana prof. Bogdanowi Walczakowi*, t. I, red. J. Migdał, A. Piotrowska-Wojaczyk, Poznań 2013, s. 415.

¹³ *Słowotwórstwo języka doby staropolskiej. Przegląd formacji rzeczownikowych*, red. K. Kleszczowa, Katowice 1996, s. 276.

¹⁴ J. Ge b a u e r, *Slovník staročeský*, Praha 1903, s. 125.

¹⁵ Zob. E. Klich, *Polska terminologia chrześcijańska*, Poznań 1927; J. Siatkowski, *Czesko-polskie kontakty językowe*, Warszawa 1996.

¹⁶ K. O ż ó g, *Praskie studia prałatów i kanoników katedralnych metropolii gnieźnieńskiej w drugiej połowie XIV i na początku XV wieku*, w: *Duchowieństwo kapitulne w Polsce średniowiecznej i wczesnonowożytnej*, red. A. Radziwiński, Toruń 2000, s.133-162.

¹⁷ Skróty za: *Słownik staropolski*.

hasła, mianowicie: 1. i 2. to ‘pomieszczenie’, np. *Iżec kalźde stworzenie, gdyżci ono ma porodzić szuka-ć ono sobie przebytku Gn3 b; A gdyż oni odeszli, weszła Judyt do przebytku swego BZ Judith 9,1*; 3. ‘ziemia zamieszkiwana przez kogoś’, np. *Tych jest był przebytek z Mesa aż do Jozefar BZ Gen 9,27*; 4. ‘pobył, zamieszkiwanie’, np. *Przebytek incolatum PF I 490*. Znaczenie 5. jest kluczowe w tych rozważaniach, bo wskazuje na analogię z *przebytem* w *Bogurodzicy*, np. *In qua Sancta Trinitate credimus 3es personas esse, unam vero essentiam przebitek GIWroc 46 r. Słownik staropolski* w miejscu objaśnienia wstawił uwagę: niejasne (w tłumaczeniach terminów teologicznych).

Twórca *Bogurodzicy* był i utalentowanym artystą, i znakomicie wykształconym teologiem. Przypomnijmy choćby fakt, że w dwu wersach 1. zwrotki, zwracając się do Bożej Matki, zawarł całą teologię maryjną: Maryja jest matką Boga (*Bogu rodzica*), matka jest dziewicą, Syn jest Bogiem swojej matki, a Bóg – Syn sam przed wiekami wybrał (*zwolił*) dla siebie matkę, Maryja jest czczona (*Bogiem sławiena*) nie z tytułu osobistych zasług, ale z racji swego nadprzyrodzonego macierzyństwa. Pełna argumentacja historyczno-językowa i kulturowa takiego rozumienia 1. zwrotki została przedstawiona w *Ignota, dubia reperta...*¹⁸.

Rajski przebyt w *Bogurodzicy* zawiera, w moim przekonaniu, głęboką treść teologiczną, mającą źródło w znanych twórcy *carmen patrium* dziełach, będących owocem chrześcijańskiej średniowiecznej myśli filozoficznej. Nasuwa się tutaj skojarzenie z doktryną o raju Jana Szkota Eriugeny, człowieka o zdumiewającej erudycji.

Członkowie zespołu redagującego *Słownik staropolski* w swoich indywidualnych publikacjach niejednokrotnie apelowali o interdyscyplinarną naukową współpracę mediewistów. I tym razem konsultacja filozofa-mediewisty Agnieszki Kijewskiej okazała się niezwykle cenna.

Uczona zajmuje się między innymi dziełem Jana Szkota Eriugeny, myśliciela doby karolińskiej, który był potępiany i zakazywano go czytać, jednakże w średniowieczu można odnotować fale zainteresowania jego twórczością, m.in. w wieku XII w środowisku cystersów i u Honoriusza Augustodunensis¹⁹.

¹⁸ Z. Wanicowa, *Ignota, dubia, reperta. Czytać i rozumieć staropolszczyznę*, Kraków 2009, s. 52-68.

¹⁹ O obecności tekstów Eriugeny w pismach Honoriusza Augustodunensis piszą: A. Kijewska, *Księga Pisma i Księga Natury. Heksaameron Eriugeny i Teodoryka z Chartres*, Lublin 1999, s. 250-252; M. Jarmóz, *Bóg, świat i człowiek w pismach Honoriusza Augustodunensis*, Lublin 2008.

Eriugena głosił specyficzną teologiczną wizję człowieka i raju, którą zaczerpnął od Ojców greckich (głównie Grzegorza z Nyssy, którego tłumaczył). Uważał, że Boży akt stwórczy miał charakter aczasowy i aprzestrzenny i dokonał się w sposób intelektualny: Bóg stwarza, poznając. W intelekcie człowieka Bóg ustanawia wzory wszystkich rzeczy (dlatego człowiek jest mikrokosmosem i drugim twórcą), nawet materia jest stworzona tam w formie idealnej, przyczynowej. Ten stan człowieka jest stanem doskonałym, dlatego Eriugena mówi tu o raju: rajem jest doskonała natura ludzka. Na skutek grzechu człowieka rzeczywistość stworzona popadła w gorszy czasoprzestrzenny sposób istnienia. Zadaniem człowieka jest powrót do raju, gdyż raj to nie miejsce, to stan. A zatem powrót do raju to powrót do pierwotnej, doskonałej kondycji, w której został stworzony człowiek. Ten stan jest prawdziwym bytem (*essentia*) człowieka.

Ów *rajski prze-byt* jest oczekiwanym odzyskaniem utraconej, pierwotnej doskonałej kondycji człowieka²⁰.

Agnieszka. Kijewska pisze:

Eriugena wyraźnie stwierdza, że Pismo Święte swoim obrazowym sposobem wyrażania mianem raju określiło doskonałą naturę ludzką, stworzoną na obraz Boży. [...] Objasniając, czym jest raj, Eriugena odrzucał wszelkie dosłowne rozumienie raju, lokalizowanie go w określonej przestrzeni i w określonym czasie²¹.

O twórcy *Bogurodzicy* nie wiemy niczego – nie znamy jego imienia, nie wiemy kiedy żył ani w jakim kręgu kulturowym się obracał, skąd pochodził, a szanse, że coś się w tym względzie zmieni, są nader nikłe. Czy zatem ta nić, która poprzez sformułowanie *rajski przebyt* może łączyć *Bogurodzcę* ze średniowiecznym teologiem i filozofem Eriugeną nie jest warta naszej uwagi? Czy fakt, że Jan Szkot był autorem zakazanym dla odbiorcy nieprzygotowanego, ale studiowali go mistrzowie ze zgromadzenia cystersów, co historycznie jest udowodnione, nie pozwala sytuować autora *Bogurodzicy* w tym środowisku? Wilhelm z Saint Thierry znał i czytał teksty Pseudo-Dionizego, natomiast wykładał Eriugenę Garnie de Rochefort, dziewiąty opat Clairvaux.

²⁰ Doktryna powrotu do raju: Iohannis Scotti seu Eriugena, *Periphyseon. Liber quintus*, ed. E. Jeuneau, CCCM 165, Brepols, Turnholt 2003, PL 122,978C-979B, s. 166.

²¹ *Eriugena*, Warszawa 2005, s. 82, 87.

Krystyna Kleszczowa w jednym ze swoich artykułów napisała:

W metodologii badań historycznych mówi się także o informacjach efektywnych, tzn. takich, które historyk uzyskał ze źródła, oraz informacjach potencjalnych – tkwiących w źródle, ale nie wykorzystanych, bo nikt dotąd nie postawił właściwego pytania²².

Jeśli przyjąć, że autor *Bogurodzicy*, prosząc o *rajski przebyt*, modlił się o przemianę skażonej przez grzech natury człowieka i powrót do stanu pierwotnej doskonałości, czyli raj²³, dawał świadectwo znajomości dzieł Eriugeny, to poszukiwanie w środowisku cystersów autora *Bogurodzicy* wydaje się uzasadnione. Najstarsze opactwo cystersów w Polsce zostało ufundowane w 1140 r. w Jędrzejowie, a w XIII wieku biskup Iwo Odrowąż sprowadził ów zakon do podkrakowskiej Mogiły.

Mam nadzieję, że analiza językowa *przebytu* i wskazanie na źródła teologiczne, które prawdopodobnie nie były obce twórcy *Bogurodzicy*, przybliży nam rozumienie tego pełnego tajemnic tekstu. Związki autora *Bogurodzicy* z Janem Szkotem Eriugeną czy z kontynuatorem jego myśli Honoriuszem Augustodunensisem są tylko hipotezą. Leksykograf zajmujący się najstarszą warstwą polszczyzny może kompetentnie ustalić znaczenie poszczególnych wyrazów czy zaproponować rozumienie tekstów, ale aparat badawczy pozwalający uprawdopodobnić powyższą tezę należy raczej do warsztatu historyków literatury.

Wychodząc z założenia, że różnorodne źródła poznania przeszłości wzajemnie się uzupełniają, kończę refleksją, że dla rezultatów badań nad kulturą literacką polskiego średniowiecza fundamentalne znaczenie ma interdyscyplinarna współpraca mediewistów, która pozwoli zauważyć niedostrzegane „gołym okiem” wątki w staropolskich tekstach.

Feci, quae potui, faciant meliora potentes!

---

²² *Językoznawstwo historyczne w świetle współczesnej historiografii*, w: *Faktografia w badaniach historycznych*, red. K. Kleszczowa, J. Gwioździk, Katowice 2009, s. 155-161.

²³ Dla potrzeb definicji słownikowej dla zestawienia *rajski przebyt* proponuję sformułowanie 'życie wieczne, *vita aeterna*'.

BIBLIOGRAFIA

- Bibliografia dotycząca *Bogurodzicy* na portalu Staropolska.pl
- Deptuchowa E.: O suplemencie do Słownika staropolskiego, w: *Cum reverentia, gratia, amicitia... Księga jubileuszowa dedykowana prof. Bogdanowi Walczakowi*, t. I, red. J. Migdał, A. Piotrowska-Wojaczyk, Poznań, 2013, s. 407-415.
- Gebauer J.: Słownik staročešský, Praha 1903.
- Gilson E.: Historia filozofii chrześcijańskiej w wiekach średnich, Warszawa 1966.
- Jamróż M.: Bóg, świat i człowiek w pismach Honoriusza Augustodunensisa, Lublin 2008.
- Karpluk M.: Słownik staropolskiej terminologii chrześcijańskiej, Kraków 2001.
- Kijewska A.: Księga Pisma i Księga Natury. Heksameron Eriugeny i Teodoryka z Chartres, Lublin 1999.
- Kijewska A.: Eriugena, Warszawa 2005.
- Kleszczowa K.: Językoznawstwo historyczne w świetle współczesnej historiografii, w: *Faktografia w badaniach historycznych*, red. K. Kleszczowa, J. Gwioździk, Katowice 2009, s. 155-161.
- Klich E.: Polska terminologia chrześcijańska, Poznań 1927.
- Krzyńska Z., Mika T.: Architektura *Bogurodzicy*, „Slavia Occidentalis” 52(1995), s. 47-79.
- Literatura staropolska w dydaktyce uniwersyteckiej, red. J. Okoń, M. Kuran, Łódź 2007.
- Łoś J.: *Bogurodzica*, pierwszy polski hymn narodowy, Lublin 1922.
- Mazurkiewicz R., Wanicowa Z.: Dłaczego *Bogurodzicę* śpiewano w liturgicznym okresie Bożego Narodzenia, „Pamiętnik Literacki” 96(2005), z. 2, s. 25-41.
- Mazurkiewicz R.: Z dawnej literatury maryjnej. Zarysy i zbliżenia, Kraków 2011.
- Mazurkiewicz R.: Deesis, Kraków 2012.
- Michałowska T.: Średniowiecze, Warszawa 2002.
- Ostrowska E.: Wstęp i komentarz językowy, w: *Bogurodzica*, Wrocław 1962, s. 26-50, Biblioteka Pisarzy Polskich. Seria A, nr 1.
- Ożóg K.: Praskie studia prałatów i kanoników katedralnych metropolii gnieźnieńskiej w drugiej połowie XIV i na początku XV wieku, w: *Duchowieństwo kapitulne w Polsce średniowiecznej i wczesnonowożytnej*, red. A. Radziwiński, Toruń 2000, 133-162.
- Siatkowski J.: Czesko-polskie kontakty językowe, Warszawa 1996.
- Słownik staropolski, red. S. Urbańczyk, t. I-XI, Wrocław 1953-2002.
- Słowotwórstwo języka doby staropolskiej. Przegląd formacji rzeczownikowych, red. K. Kleszczowa, Katowice 1996.
- Staročešský slovník, red. V. Šmilauer, Praha 1977-.
- Urbańczyk S.: *Bogurodzica*. Problemy czasu powstania i tła kulturalnego, „Pamiętnik Literacki” 69(1978), s. 35-70.
- Wanicowa Z.: Ignota, dubia, reperta. Czytać i rozumieć staropolszczyznę, Kraków 2009.
- Wanicowa Z.: Spór o *Bożycę*, w: *Język polski – wczoraj, dziś, jutro...*, red. B. Czopek, P. Żmigrodzki, Kraków 2010, s. 270-273.

CZY RAJSKI PRZEBYT
MOŻNA ŁĄCZYĆ Z DOKTRYNĄ JANA SZKOTA ERIUGENY?

Streszczenie

Autorka artykułu zastanawia się nad znaczeniem wyrażenia *rajski przebyt* w drugiej zwrotce Bogurodzicy. Dochodzi do konkluzji, że powszechna w literaturze przedmiotu interpretacja, czyli 'przebywanie, pobyt w raju' nie przekonuje, jest zbyt powierzchowna. Analiza językowa prowadzi do wniosku, że modlitwa o *rajski prze-byt* jest prośbą o odzyskanie utraconej, pierwotnej doskonałej kondycji człowieka. Takie rozumienie tekstu znajduje umocowanie w koncepcji filozoficznej Jana Szkota Eriugeny, co może wskazywać na cystersów jako środowisko twórcy Bogurodzicy.

Słowa kluczowe: *Bogurodzica, rajski przebyt*, Jan Szkot Eriugena, cystersi.

IS IT POSSIBLE TO CONNECT *BOGURODZICA*
WITH J. S. ERIUGENA'S DOCTRINE

Summary

The author reflects on the significance of the expression *rajski przebyt* in the second stanza of *Bogurodzica* (Theotokos, Mother of God). This leads to the conclusion that the common interpretation in the literature of the subject, i.e. 'stay in paradise,' is not convincing as too superficial. Linguistic analysis leads to the conclusion that the prayer for *rajski prze-byt* is asking for the recovery of a lost original perfect condition of man. This understanding of the text is anchored in the philosophical conception by Johannes Scotus Eriugena. This relationship can also suggest that *Bogurodzica* was created by an author representing the Cistercians' milieu.

Key words: *Bogurodzica, rajski przebyt*, Joannes Scotus Eriugena, the Cistercians.